

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

น้ำเป็นปัจจัยต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำในแม่น้ำ เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ มนุษย์นำน้ำมาใช้ประโยชน์นานัปการ ทั้งด้านอุปโภคบริโภค การเกษตร อุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง ผลิตรพลังงานไฟฟ้า การชลประทาน สถานที่นันทนาการ เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ ตลอดจนการใช้แม่น้ำ แหล่งน้ำเป็นที่รองรับของเสียจากกิจกรรมต่างๆ ซึ่งน้ำในแม่น้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่งหลายพื้นที่กำลังอยู่ในภาวะเน่าเสีย และเสื่อมโทรมลง ประกอบกับแนวทางการพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมามีมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ภาคอุตสาหกรรมทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำเพิ่มมากขึ้น โดยการใช้ประโยชน์นั้นขาดการคำนึงถึงข้อจำกัดและศักยภาพ ในการรองรับน้ำเสียของแม่น้ำ แหล่งน้ำทำให้แม่น้ำ แหล่งน้ำมีคุณภาพไม่เหมาะสมสำหรับใช้ใน การอุปโภคบริโภค

แม่น้ำบางปะกง เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่สุดของภาคตะวันออกเกิดจากการรวมตัวกันของแม่น้ำปราจีนบุรี และแม่น้ำนครนายก ที่ตำบลบางแต่น อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี และไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา รวมความยาวตามลำน้ำทั้งหมดประมาณ 122 กิโลเมตร ระหว่างทางที่ไหลลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำบางปะกงได้รับน้ำจากคลองสาขาที่สำคัญสองสายได้แก่ คลองท่าลาดและคลองหลวง ซึ่งระบายลงแม่น้ำบางปะกงที่อำเภอบางคล้า และอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามลำดับ โดยปกติในช่วงเดือนธันวาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ปริมาณการไหลของน้ำในแม่น้ำบางปะกงต่ำมาก ทำให้น้ำทะเลจากอ่าวไทยสามารถรุกเข้าไปได้ไกลถึงแม่น้ำปราจีนบุรี และแม่น้ำนครนายก ทำให้น้ำมีความเค็มสูงจนไม่สามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเพาะปลูกได้ กรมชลประทานจึงทำการก่อสร้างเขื่อนทดน้ำบางปะกง ขึ้นที่บ้านไม้เสวก ตำบลบางแก้ว อำเภอมะขาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ห่างจากปากอ่าวประมาณ 70 กิโลเมตร ตามระยะทางลำน้ำ การก่อสร้างเริ่มในปี พ.ศ. 2539 แล้วเสร็จใช้งานได้ในปลายปี 2542 ก่อสร้างตัวเขื่อนโดยชุดช่องลัด สร้างทำนบปิดกั้นลำน้ำเดิมในช่วงโค้งของ แม่น้ำบางปะกง เขื่อนทดน้ำบางปะกง มีประตูปิดกั้นลำน้ำในช่วงฤดูน้ำน้อย เพื่อกักเก็บน้ำจืดในแม่น้ำบางปะกงตอนเหนือเขื่อนไว้ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตร (กรมชลประทาน. 2544 : 1-1) ผลจากการปิดประตูระบายน้ำก่อให้เกิดผลกระทบทันที คือ การพังทลายของตลิ่งและมีน้ำเค็มเข้าท่วมพื้นที่บริเวณ ริมฝั่งแม่น้ำด้านท้ายน้ำของตัวเขื่อน นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่พื้นที่

เหนือเขื่อน เนื่องจากน้ำเสียไม่สามารถระบายออกไปได้ มีการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศน์ การดำรงชีวิตของสัตว์ รวมถึงผู้เลี้ยงกุ้งที่มีความต้องการใช้น้ำเค็ม และประชาชนบริเวณพื้นที่ใต้เขื่อน ที่อาศัยการประมงแบบดั้งเดิมเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นกรมชลประทานจึงได้เปิดดำเนินการเขื่อนตั้งแต่วันที่ 20 เมษายน 2543 เพื่อที่จะหามาตรการที่เหมาะสมก่อนการเปิดดำเนินการอีก (กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. 2545 : 5)

สถานการณ์คุณภาพน้ำในแม่น้ำบางปะกงมีคุณภาพน้ำลดลงจากระดับพอใช้ในปี พ.ศ. 2546 เปลี่ยนเป็นเสื่อมโทรมในปี พ.ศ.2547 และจากการตรวจสอบในปี พ.ศ.2548 เกณฑ์คุณภาพน้ำในแม่น้ำบางปะกงเสื่อมโทรมมาก (กรมควบคุมมลพิษ. 2548) เนื่องจากปนเปื้อนแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด และความสกปรกในรูปสารอินทรีย์เพิ่มขึ้น บริเวณสะพานฉะเชิงเทรา อำเภอเมือง และวัดหัวไทร อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยปัญหาคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมนั้นเกิดจากการระบายน้ำทิ้งจากกิจกรรมต่างๆ เช่น ชุมชน เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เป็นปัญหามลพิษส่งผลกระทบต่อคน สัตว์น้ำ และสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทราที่อยู่ริมแม่น้ำบางปะกงได้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำบางปะกง ในการอุปโภค บริโภคหรือใช้ แม่น้ำในกิจกรรมต่างๆ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแม่น้ำบางปะกง นับได้ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่จะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แก้ไขฟื้นฟูคุณภาพแม่น้ำบางปะกงให้กลับมาอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน สะอาดปราศจากสารพิษ คุณภาพดีเพียงพอสำหรับการอุปโภคบริโภค

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาพฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของ ประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษา มาเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมให้ประชาชน มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ ที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง เพื่อแม่น้ำบางปะกง ให้คงอยู่เป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงชีวิต ประชาชนให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา
- 1.2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง ของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำแนกตาม เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำและแหล่งน้ำ
- 1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

1.3.1 ทำให้ทราบระดับพฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3.2 ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของพฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3.3 ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3.4 ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถนำไปเป็นแนวทาง หรือข้อเสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง แก้ไขปรับปรุงโครงการต่อไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาพฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของ ประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีบ้านเรือนตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำบางปะกง มีระยะห่างจากแม่น้ำบางปะกงถึงบ้านไม่เกิน 500 เมตร และมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป คร่าวเรือนละ 1 คน

1.4.1 ประชากร ในการวิจัย คือ ประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีบ้านเรือนตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำบางปะกงและมีระยะห่างจากแม่น้ำบางปะกงถึงบ้านไม่เกิน 500 เมตร คร่าวเรือนละ 1 คน ซึ่งอาศัยอยู่ในอำเภอที่แม่น้ำบางปะกงไหลผ่านมี 5 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางคล้า อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะกงและกิ่งอำเภอดงเค็งเจ็ญ จำนวน 12,162 คน

1.4.2 กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อใช้ในการศึกษาจำนวน 388 คน

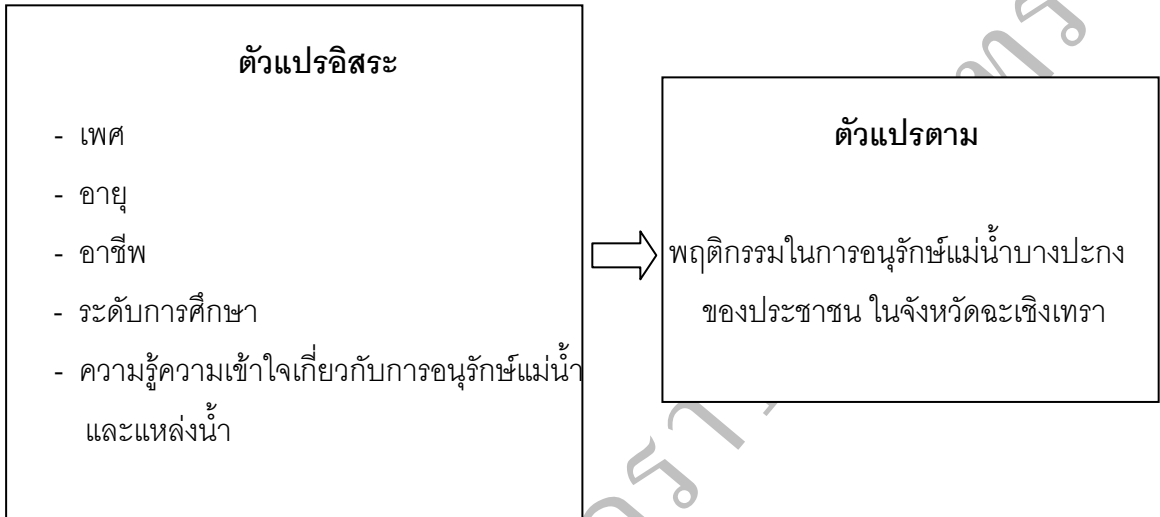
1.4.3 ตัวแปรในการวิจัย

1) ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ประกอบด้วย

- เพศ
- อายุ
- อาชีพ
- ระดับการศึกษา
- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำและแหล่งน้ำ

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ พฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกงของ ประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง หมายถึง การดูแลรักษา การป้องกันปัญหาที่พึงจะเกิดขึ้นกับแม่น้ำบางปะกง ให้แม่น้ำบางปะกงมีคุณภาพดี คงสภาพไว้มิให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การสูญเสียชีวิต การทำลาย เพื่อการนำน้ำจากแม่น้ำบางปะกงมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด

พฤติกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมของประชาชนในการดูแลรักษา ป้องกันปัญหาที่พึงจะเกิดขึ้นกับแม่น้ำบางปะกง ให้แม่น้ำบางปะกงมีคุณภาพดี คงสภาพไว้มิให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การสูญเสียชีวิต การทำลายเพื่อการนำน้ำจากแม่น้ำบางปะกงมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำและแหล่งน้ำ หมายถึง การรู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูลหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ประชาชนได้เรียนรู้จากการศึกษา การสังเกตและประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำและแหล่งน้ำ ความรู้ในเรื่องสาเหตุของปัญหามลพิษของแม่น้ำบางปะกง ผลกระทบที่เกิดขึ้น และการแก้ไขปัญหามลพิษของแม่น้ำบางปะกง

ประชาชน หมายถึง บุคคลที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำบางปะกง มีระยะห่างจากแม่น้ำบางปะกงถึงบ้านไม่เกิน 500 เมตร และมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป คร่าวเรือนละ 1 คน

ในอำเภอที่แม่น้ำบางปะกงไหลผ่านมี 5 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คืออำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอ
บางคล้า อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางปะกง และกิ่งอำเภอดงเค็ง

แม่น้ำบางปะกง หมายถึง แม่น้ำสายสำคัญของภาคตะวันออก ที่เกิดจากการ
รวมตัวของแม่น้ำปราจีนบุรี และแม่น้ำนครนายก ที่ตำบลบางแตน อำเภอบ้านสร้าง จังหวัด
ปราจีนบุรี ไหลลงสู่อ่าวไทยที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา รวมความยาวประมาณ 122
กิโลเมตร ตลอดจนลำน้ำ คูคลองต่างๆ ที่เชื่อมอยู่กับแม่น้ำบางปะกง

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำชาชนครินทร์